

de Rechtspraak

Rechtbank
Zeeland – West-Brabant

Wrakings- en verschoningsprotocol per 1 september 2019

(versie: 15 augustus 2019)

1 Inleiding

Dit protocol is gebaseerd op de "Aanbeveling inzake afhandeling wrakingsverzoeken" van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak van 23 januari 2001¹ en bevat een nadere uitwerking ervan, zoals vastgesteld in de presidentenvergadering van 27 november 2006. Doel van het protocol is het bevorderen van een vlotte en professionele behandeling van wrakings- en verschoningsverzoeken. Wat betreft laatstgenoemde verzoeken is onder meer aansluiting gezocht bij de Leidraad onpartijdigheid van de rechter welke Leidraad met name op terugtrekking van de rechter (hierna ook informele verschoning genoemd) is gericht.

2 Wettelijke regeling

De Wetboeken van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv) en van Strafvordering (Sv) en de Algemene wet bestuursrecht (Awb) kennen een vrijwel eenvormige regeling met betrekking tot wraking en verschoning: zie de artikelen 36-41 Rv, 512-518 Sv en 8:15-8:20 Awb.

WRAKINGEN

3. Wrakingsgronden

3.1 Recht op een onpartijdige rechter

In een rechtsstaat heeft men recht op een onpartijdige rechter (art. 6 EVRM).

Wraking is een middel voor procespartijen om dit recht af te dwingen². Een rechter kan worden gewraakt "op grond van feiten of omstandigheden waardoor de rechterlijke onpartijdigheid schade zou kunnen lijden" (artikelen 512 Sv, 36 Rv, 8:15 Awb).

3.2 Subjectieve en objectieve onpartijdigheid

Ten aanzien van onpartijdigheid wordt in de jurisprudentie onderscheid gemaakt tussen subjectieve en objectieve aspecten van onpartijdigheid³.

Bij de subjectieve aspecten moet men denken aan de persoonlijke instelling van de rechter. Hier geldt als criterium dat een rechter moet worden vermoed uit hoofde van zijn aanstelling onpartijdig te zijn, tenzij zich een uitzonderlijke omstandigheid voordoet die een zwaarwegende aanwijzing oplevert voor het oordeel dat een rechter jegens een rechtzoekende persoonlijk, dan wel aangaande een standpunt in een zaak, een vooringenomenheid koestert, althans dat de bij

---

¹ Trema 2001, nr. 4, p. 184.

² HR 30 november 1990, NJ 1992, 94.

³ EHRM 24 mei 1989, NJ 1990, 627.

een rechtzoekende dienaangaande bestaande vrees gerechtvaardigd is⁴. De vrees voor subjectieve partijdigheid van de rechter moet bovendien objectief gerechtvaardigd zijn⁵.

Bij de objectieve aspecten gaat het om feiten of omstandigheden die, ongeacht de persoonlijke instelling van de rechter, grond geven om te vrezen dat een rechter niet onpartijdig is, waarbij ook de (te vermijden) schijn van partijdigheid van belang is. De bewijsrechtelijke drempel is aanzienlijk lager dan voor subjectieve partijdigheid. De verzoeker hoeft niet te bewijzen dat die feiten of omstandigheden ook werkelijk tot vooringenomenheid hebben geleid: "legitimate doubt" kan voldoende zijn⁶. De feiten waarop de verzoeker zich beroept moeten aannemelijk zijn geworden; zij moeten zwaarwegende redenen opleveren voor (objectiveerbare) twijfel aan de onpartijdigheid.

4. Wijze van wraking

4.1 Vereisten ten aanzien van het verzoek

Een wrakingsverzoek wordt schriftelijk ingediend en dient gemotiveerd te zijn ten aanzien van iedere rechter op wie het betrekking heeft. Het verzoek moet worden gedaan zodra de daaraan ten grondslag gelegde feiten en omstandigheden bekend zijn geworden. In procedures waarin een verplichte procesvertegenwoordiging is voorgeschreven, is ondertekening van het schriftelijke verzoek door een advocaat verplicht⁷. De verzoeker die zonder bijstand van een verplichte advocaat een verzoek indient, wordt hierop gewezen. Hij krijgt de gelegenheid zijn verzuim te herstellen.

Tijdens een terechtzitting kan het verzoek ook mondeling worden gedaan door de desbetreffende partij (respectievelijk verdachte) of namens deze door de raadsman. In het bestuursrecht kan het verzoek ook mondeling geschieden na de aanvang van het horen van partijen of getuigen in het onderzoek (artikel 8:16 lid 2 Awb). Volgens de wet is de verzoeker verplicht alle feiten en omstandigheden die hem tot zijn verzoek brengen, tegelijk voor te dragen.

4.2 Wie kan een wrakingsverzoek indienen?

Een rechter kan worden gewraakt op verzoek van een partij (in een civiele verzoekschriftprocedure ook: een verschenen belanghebbende) in het civiele of bestuursrechtelijke geding, op verzoek van de verdachte of het openbaar ministerie in een strafzaak. Als de wet voor een betrokkene in de procedure niet expliciet voorziet in de mogelijkheid een wrakingsverzoek in te dienen, staat dit protocol niet in de weg aan een ruime uitleg van de wet.

---

⁴ HR 18 april 1995, NJ 1996, 73, HR 24 oktober 1995, NJ 1996, 484, en HR 18 mei 2004, NJ 2004, 498 (telkens strafkamer).

⁵ EHRM 26 oktober 1984, NJ 1988, 744.

⁶ EHRM 7 augustus 1996, NJ 1998, 185.

⁷ HR 28 juni 1985, NJ 1985, 836, en HR 18 december 1998, NJ 1999, 271.

4.3 Wie kan gewraakt worden?

Wraking is uitsluitend mogelijk van de rechter(s) door wie een zaak wordt behandeld; niet van de griffier of van het openbaar ministerie. Wraking van alle leden van de meervoudige kamer die een bepaalde zaak behandelt is dus mogelijk, wraking van een heel college (alle rechters of raadsheren van het gerecht in kwestie) niet. Ook de rechter-commissaris in strafzaken, in een rogatoire commissie of in insolventies kan worden gewraakt.

Rechters van de wrakingskamer kunnen eveneens worden gewraakt. Het gaat er dan om of er sprake is van feiten en omstandigheden die het vermoeden wettigen dat de betrokken leden ten aanzien van het door hen te behandelen wrakingsverzoek niet onpartijdig of onafhankelijk zijn⁸. De wrakingskamer heeft de mogelijkheid om kennelijk niet-ontvankelijke verzoeken tot wraking van de wrakingskamer buiten behandeling te laten.

4.4 Wanneer kan een wrakingsverzoek worden ingediend?

Een wrakingsverzoek kan worden ingediend in elke stand van het geding - mits vóór de einduitspraak⁹ - zodra de wrakingsgronden bekend zijn. Een later ingediend verzoek kan niet-ontvankelijk worden verklaard¹⁰.

5. Organisatie behandeling wrakingsverzoeken

5.1 Meervoudige kamer

Een wrakingsverzoek wordt steeds behandeld door een meervoudige kamer. De kamer wordt bijgestaan door een griffier. De gewraakte rechter heeft geen zitting in deze kamer. In geval van wraking van een lid van een meervoudige kamer nemen de overige rechters van die kamer geen zitting in de wrakingskamer die het verzoek behandelt. De leden van de wrakingskamer zijn zoveel mogelijk afkomstig uit verschillende teams. De wrakingskamer wordt in beginsel voorgezeten door de voorzitter of een plaatsvervangend voorzitter. Bovendien dient één van de leden afkomstig te zijn uit het team waarin de gewraakte rechter(s) werkzaam is of een team dat dezelfde soort zaken behandelt. De teamvoorzitter neemt geen zitting in de wrakingskamer.

---

⁸ Volgens A-G Machielse in zijn conclusie voor HR 14 juni 2005, AT7031 (onderdeel 3.6), kan in de gevallen waarin de rechter die op de wraking in een strafzaak moet beslissen zelf een eerlijke en onpartijdige behandeling van het wrakingsverzoek niet blijkt te waarborgen, gebruik worden gemaakt van de voorziening in artikel 512 Sv.

⁹ Zie o.m. HR 18 december 1998, NJ 1999, 271.

¹⁰ Zie voor een na de terechtzitting ingediend verzoek HR 22 december 1992, DD 1993, 198. In deze zaak mocht de rechter het verzoek om wraking, dat was gedaan na sluiting van de behandeling maar vóór de einduitspraak, negeren. In dit protocol is gekozen voor een iets andere lijn, in de geest van Rb. Utrecht 13 november 1998 (Trema 2002, special januari, p. 57-58) en van HR 19 november 1999, NJ 2001, 30, waarin een verzoek om wraking van twee raadsheren in behandeling is genomen, hoewel het was ingediend kennelijk na sluiting van de behandeling ter zitting van de Hoge Raad en nadat aan verzoeker de namen waren meegedeeld van de raadsheren die arrest zouden wijzen.

5.2 Vaste wrakingspool

Het bestuur van het gerecht stelt een vaste wrakingspool in. Dit vergemakkelijkt de samenstelling van een wrakingskamer zodra er een wrakingsverzoek is ingediend en bevordert ook de opbouw van expertise.

De vaste wrakingspool bestaat uit:

- een algemeen voorzitter en een of meer plaatsvervangende voorzitters¹¹;
- uit elk team een of meer rechterlijke ambtenaren als vaste leden,
- uit elk team een of meer rechterlijke ambtenaren als plaatsvervangend leden;
- een algemeen secretaris;
- enkele griffiers, met plaatsvervangers (juridische medewerkers uit de teams).

De namen van de leden van de vaste wrakingspool zijn vermeld op www.rechtspraak.nl. De aanwijzing tot (plaatsvervangend) voorzitter c.q. lid c.q. griffier van deze kamer kan worden ingetrokken. De rechtsprekende (plaatsvervangend) voorzitter en leden hebben ruime rechterlijke ervaring. De wrakingskamer in een bepaalde zaak wordt zoveel mogelijk samengesteld uit leden van de vaste wrakingskamer; dit met inachtneming van hetgeen onder 5.1 is vermeld.

5.3 Het samenstellen van een wrakingskamer

Na een verzoek om wraking stelt de algemeen secretaris, in overeenstemming met de algemeen voorzitter van de vaste wrakingskamer (bij afwezigheid: een van de plaatsvervangend voorzitters), het tijdstip vast waarop het verzoek zal worden behandeld. De algemeen secretaris draagt, in overleg met de voorzitter van de wrakingskamer, zorg voor de verdere samenstelling van de wrakingskamer, dit met inachtneming van hetgeen onder 5.1. is vermeld. Mocht de wrakingskamer niet binnen 24 uur zijn samengesteld, dat meldt de algemeen secretaris dit aan de voorzitter van het team waaruit nog rechters nodig zijn voor de wrakingskamer. Deze teamvoorzitter zorgt dan zo spoedig mogelijk voor de gevraagde bezetting. De zittingsgriffier treedt niet op als griffier van de wrakingskamer.

Bij afwezigheid van de algemeen voorzitter van de vaste wrakingskamer en diens plaatsvervanger(s) bericht de algemeen secretaris daarover aan de teamvoorzitter van het team waarin de wraking zich voordoet, dan wel zijn plaatsvervanger, waarna deze teamvoorzitter zorgdraagt voor de volledige samenstelling van de wrakingkamer, dus zo ook voor een voorzitter ad hoc.

---

¹¹ De voorzitter, de plaatsvervangend voorzitters en de wrakingscoördinator hebben met het oog op de rechtseenheid regelmatig overleg

5.4 Ad hoc wrakingskamer

Indien geen wrakingskamer kan worden samengesteld uit rechters uit de vaste wrakingskamer, wordt de wrakingskamer ad hoc samengesteld. Aan deze kamer neemt zo mogelijk ten minste één lid van de vaste wrakingpool deel¹².

5.5 Inschakelen rechters uit ander gerecht

Het bestuur van het gerecht kan, indien de wrakingskamer zitting heeft op vaste, tevoren vastgestelde data, bepalen dat één lid van een wrakingskamer afkomstig is uit een ander gerecht van gelijke aard. In zeer bijzondere gevallen, ter beoordeling van de algemeen voorzitter van de vaste wrakingskamer – bijvoorbeeld bij kwesties betreffende de onpartijdigheid van de voorzitter van het gerechtbestuur of van andere gerechtsbestuurders, optredend in een rechterlijke functie¹³ –, kan worden overwogen om voor het formeren van een wrakingskamer een beroep te doen op rechters of raadsheren uit een ander gerecht van gelijke aard.

6. Hoe te handelen bij wrakingsverzoeken ter terechtzitting?

6.1 Vastleggen feiten en omstandigheden

Wanneer om wraking wordt verzocht tijdens de zitting van een meervoudige kamer, stelt de voorzitter van deze kamer allereerst vast op welke rechter(s) het wrakingsverzoek betrekking heeft. Vervolgens vraagt hij, dan wel de enkelvoudige kamer¹⁴, om opgave van alle feiten en omstandigheden die aanleiding geven tot het wrakingsverzoek. De griffier legt een en ander vast in een proces-verbaal, dat wordt getekend door de voorzitter van de meervoudige kamer (dan wel het lid van de enkelvoudige kamer) en de griffier¹⁵.

6.2 De behandeling ter terechtzitting wordt geschorst

Vervolgens wordt de behandeling ter zitting geschorst onder mededeling dat het wrakingsverzoek zo spoedig mogelijk zal worden behandeld door een wrakingskamer en dat het onderzoek in de hoofdzaak na de beslissing in het wrakingsincident zal worden voortgezet, dan wel door een andere kamer zal worden aangevangen. Indien de behandeling van het wrakingsverzoek en de voortzetting/aanvang van het onderzoek niet op dezelfde dag kunnen plaatsvinden, of in geval van berusting, wordt – indien mogelijk – een nieuwe zittingsdag aangezegd. Dit laatste is vooral van belang in strafzaken.

---

¹² Deze bepaling kan onder meer worden toegepast bij spoedeisende gevallen; gedacht kan worden aan zaken waarin het wenselijk is dat direct na indiening van het wrakingsverzoek een wrakingskamer aantreedt en aanvangt met de behandeling.

¹³ Vgl. Rb. Leeuwarden, 24 juli 2000, NJ 2000, 696.

¹⁴ Bij een enkelvoudige kamer is de in de vorige zin bedoelde vaststelling uiteraard niet aan de orde.

¹⁵ Het proces verbaal wordt bij voorkeur terstond opgemaakt en voorgelezen, daarna ondertekend. Dit voorkomt verschil van mening over de gronden van het wrakingsverzoek.

De rechter wiens wraking is verzocht onthoudt zich na het wrakingsverzoek van verdere bemoeiingen met de zaak voor zover die uitstel gedogen of door andere rechters kunnen worden verricht¹⁶.

Het moment van indiening van het wrakingsverzoek wordt vastgelegd in het proces-verbaal. Handelingen die geen uitstel gedogen dienen te worden uitgevoerd¹⁷. Na gegrondverklaring van het wrakingsverzoek oordeelt de nieuwe (meervoudige) kamer over de gevolgen van de gegrondverklaring.

6.3 Melding wrakingsverzoek door de zittingsgriffier

De zittingsgriffier meldt het wrakingsverzoek, onder afgifte van het daarvan gemaakte proces-verbaal, terstond aan de algemeen secretaris van de wrakingspool. en verzoekt dan tevens om samenstelling van een wrakingskamer. Vervolgens wordt een wrakingskamer samengesteld (zie paragraaf 5) en wordt het proces-verbaal in afschrift door de griffier van de wrakingskamer aan de teamvoorzitter van de gewraakte rechter gezonden. De wrakingskamer treedt desgewenst en zo mogelijk direct aan en vangt aan met de behandeling van het verzoek (zie paragraaf 9).

6.4 Geen contact

Tot het moment van de uitspraak van de wrakingskamer heeft de rechter wiens wraking is verzocht, buiten aanwezigheid van de indiener van het verzoek geen contact over de zaak met leden van de wrakingskamer.

6.5 Al dan niet berusten

Vóór het moment van schorsing van de terechtzitting neemt de gewraakte rechter in beginsel nog geen besluit over het al dan niet berusten in de wraking. Omdat van de beslissing te berusten precedentwerking kan uitgaan, verdient het aanbeveling hierover ruggespraak te houden met een of meer ervaren collega's dan wel met de teamvoorzitter in kwestie of met de president van het gerecht.

7. Hoe te handelen bij een wrakingsverzoek buiten de terechtzitting?

7.1 Wrakingsverzoek naar de algemeen secretaris

Een buiten de zitting ingediend verzoek wordt zo spoedig mogelijk ter hand gesteld aan de algemeen secretaris van de vaste wrakingskamer. De algemeen secretaris stelt, in overeenstemming met de algemeen voorzitter en met toepassing van het vermelde in paragraaf 5, een wrakingskamer samen. Deze

---

¹⁶ De wettelijke regeling kent, anders dan art. 520 lid 1 (oud) Sv, geen regel meer over de uitsluiting van bemoeiingen door een rechter wiens wraking is verzocht. Het stelsel van verboden processuele handelingen en bevoegdheden werd onnodig bevoogdend geacht, terwijl het bovendien een vorm van geïnstitutionaliseerd wantrouwen tegen de rechter zou impliceren (Kamerstukken II 1991/92, 22 495, nr. 3, p. 113). Niettemin lijkt een uitsluiting van verdere bemoeiingen die uitstel gedogen of door een andere rechter kunnen worden verricht, wenselijk. Het verdient aanbeveling om de gevallen waarin verdere bemoeiingen geen uitstel gedogen zo beperkt mogelijk te houden.

¹⁷ Een voorbeeld van een bemoeiing die geen uitstel gedooft is de beslissing op een vordering tot verlenging van de gevangenhouding kort vóór het verstrijken van een termijn.

behandelt het verzoek en beslist daarop. Indien het wrakingsverzoek niet bij de betrokken rechter zelf is binnengekomen, stelt de griffier deze onmiddellijk na binnenkomst van het verzoek daarvan op de hoogte.

7.2 Geen contact

Hier geldt eveneens hetgeen onder 6.4 is vermeld.

7.3 Al dan niet berusten

Hier geldt eveneens hetgeen onder 6.5 is vermeld.

8. Voorbereidende werkzaamheden voor de behandeling van het wrakingsverzoek door de wrakingskamer

8.1 Apart wrakingsdossier

De griffier van de wrakingskamer legt een apart dossier aan voor het wrakingsverzoek, met een eigen registratienummer. In dit dossier worden opgenomen:

- het wrakingsverzoek;
- het proces-verbaal van de zitting waarop het wrakingsverzoek is gedaan;
- een schriftelijke reactie van de betrokken rechter(s) op het wrakingsverzoek.

De griffier zorgt ervoor dat de leden van de wrakingskamer, de verzoeker, de andere procespartij(en) en in strafzaken het openbaar ministerie beschikken over een exemplaar van het wrakingsdossier, althans inzage daarin hebben. Ook het dossier in de hoofdzaak is beschikbaar.

8.2 Betrokkenen informeren en informatie verzamelen door griffier

De griffier van de wrakingskamer stuurt de betrokken rechter een kopie van het wrakingsverzoek, met het verzoek:

- te berichten of hij in de wraking berust;
- indien hij niet berust, op te geven of hij gehoord wil worden;
- eventueel schriftelijk te reageren op het wrakingsverzoek;

Tevens wordt een kopie van het wrakingsverzoek toegestuurd aan de teamvoorzitter van de gewraakte rechter.

De griffier pleegt overleg met de (plaatsvervangend) voorzitter van de wrakingskamer voor het vaststellen van een behandelingstijdstip. In verband met de wettelijk voorgeschreven onverwijlde behandeling van een wrakingsverzoek, vindt die behandeling plaats uiterlijk binnen 2 weken na de indiening van het verzoek. Aan verzoeker, diens vertegenwoordiger, de gewraakte rechter(s) en andere procespartijen worden geen verhinderdata gevraagd, noch wordt daarmee rekening gehouden. Evenmin wordt uitstel verleend. Zo nodig kan een partij haar standpunt schriftelijk toelichten of zich laten vertegenwoordigen. Partijen dienen zich ervan bewust te zijn dat het wrakingsincident bij voorrang moet worden behandeld en afgedaan.

De griffier stelt alle betrokkenen (verzoeker, de rechter wiens wraking is verzocht, in strafzaken het openbaar ministerie, andere procespartijen) in kennis van de zittingsdatum, onder mededeling dat zij ter terechtzitting in de gelegenheid zullen worden gesteld te worden gehoord. Het verdient aanbeveling dat de gewraakte rechter, zo mogelijk, de behandeling van het wrakingsverzoek bijwoont. De griffier doet zo nodig een tolk oproepen en het transport voor de gedetineerde regelen.

8.3 Berusting

Indien de betrokken rechter wenst te berusten, bericht de griffier van de wrakingskamer dit aan de verzoeker en de eventuele andere partijen.

8.4 Behandeling op dezelfde dag

Indien de behandeling van het wrakingsverzoek nog op dezelfde dag plaatsvindt, wordt voor zover nodig afgeweken van het bepaalde in 8.2.

9. De behandeling van het wrakingsverzoek door de wrakingskamer

9.1 Behandeling zo spoedig mogelijk

Het verzoek om wraking wordt zo spoedig mogelijk behandeld. Een wrakingsverzoek kan niet worden afgedaan op stukken; er vindt altijd een zitting plaats van de wrakingskamer. In afwijking hiervan kan de wrakingskamer een verzoek wegens kennelijke niet-ontvankelijkheid buiten behandeling stellen¹⁸.

9.2 Openbaarheid van de zitting

In civiele en in bestuursrechtelijke zaken is de zitting van de wrakingskamer in beginsel openbaar (vgl. de artikelen 27 Rv en 8:62 Awb). In strafzaken is geen behandeling ter openbare terechtzitting voorgeschreven (art. 515 Sv) en kan het volgsysteem worden gehanteerd: tijdens de openbare terechtzitting ingediende verzoeken worden in het openbaar behandeld en omgekeerd. De buiten de terechtzitting ingediende verzoeken worden behandeld door de (in beginsel niet openbare) raadkamer (artikelen 21 en 22 Sv)^{19 20}. Ook in andere gevallen waarin de wet een uitzondering maakt op het beginsel van openbaarheid van terechtzittingen verdient het volgsysteem aanbeveling.

9.3 Horen van betrokkenen

De verzoeker en de gewraakte rechter worden in de gelegenheid gesteld te worden gehoord. Ambtshalve of op verzoek van verzoeker of de betrokken rechter

¹⁸ Hierbij is te denken aan verzoeken die kennelijk niet voldoen aan de in paragraaf 4 vermelde eisen.

¹⁹ Zowel artikel 39 Rv als artikel 8:18 Awb spreekt over een behandeling ter (terecht)zitting. Uit de memorie van toelichting blijkt dat hiermee een openbare behandeling is beoogd. Voor strafvordering is een daartoe strekkend voorschrift wel aangekondigd (Kamerstukken II, 1999/2000, 26 855, nr. 3, p. 67), maar is tot dusver niet doorgevoerd.

²⁰ In een publicatie in *Trema* 2003, nr. 7 (p. 258 e.v.), onder de titel *De openbare wrakingszitting: goed voor het rechterlijk gezag?*, heeft W.N. Evers een onderscheid gemaakt tussen organisatorische en persoonlijke onpartijdigheid. Zij bepleit behandeling achter gesloten deuren in geval van (de schijn van) persoonlijke partijdigheid. In uitzonderingssituaties kan het aangewezen zijn om een wrakingsverzoek te behandelen achter gesloten deuren. Het verdient aanbeveling om terughoudend van deze mogelijkheid gebruik te maken.

kan de wrakingskamer bepalen dat zij niet in elkaars aanwezigheid worden gehoord. Het verdient aanbeveling van deze bevoegdheid slechts terughoudend gebruik te maken.

In strafzaken wordt het openbaar ministerie in de gelegenheid gesteld te worden gehoord.

In civiele zaken kan het openbaar ministerie worden gehoord (artikel 44 Rv). Hoewel de wet dit niet voorschrijft, verdient het aanbeveling in civiele en in bestuursrechtelijke zaken de wederpartij van de verzoeker in de hoofdzaak uit te nodigen. Deze wederpartij is weliswaar geen partij in het wrakingsincident, maar kan er wel belang bij hebben om erop toe te zien dat in het wrakingsincident niet de merites van de hoofdzaak worden besproken. Beslissing zo spoedig mogelijk

De wrakingskamer beslist zo spoedig mogelijk op het wrakingsverzoek. De beslissing is schriftelijk en gemotiveerd en dient onverwijld te worden meegedeeld aan verzoeker, de rechter wiens wraking is verzocht, het openbaar ministerie en andere procespartijen. De beslissing wordt in het openbaar uitgesproken, tenzij de wet anders bepaalt. Openbare uitspraken worden gepubliceerd op www.rechtspraak.nl.

9.4 Gronden voor afwijzing en inhoudelijke toetsing

Als de in paragraaf 4 beschreven voorgeschreven wijze van wraking niet is toegepast, kan er grond zijn om een wrakingsverzoek niet-ontvankelijk te verklaren. De inhoudelijke toetsing van het wrakingsverzoek vindt plaats aan de hand van de in paragraaf 3 beschreven criteria.

9.6 Geen rechtsmiddel

Tegen de beslissing van de wrakingskamer staat geen rechtsmiddel open. Dit is slechts anders indien de wrakingskamer de regeling met betrekking tot de wraking ten onrechte niet heeft toegepast of buiten het toepassingsgebied ervan is getreden, dan wel zodanig essentiële vormen niet in acht heeft genomen dat van een eerlijke en onpartijdige behandeling niet kan worden gesproken²¹. De omstandigheid dat in eerste aanleg een wrakingsverzoek is afgewezen, staat er niet aan in de weg dat de onpartijdigheid van de rechter die in eerste aanleg vonnis heeft gewezen, in hoger beroep kan worden getoetst in het verband van

---

²¹ HR 22 januari 1999, NJ 1999, 243, HR 26 januari 2001, NJ 2001, 177, en CRvB 11 december 2001, RSV 2002/99. Zie ook Snijders/Wendels, *Civiel appel* (derde druk 2003), nr. 315 e.v. Ten aanzien van arbiters: HR 18 februari 1994, NJ 1994, 765, m.nt. HJS. Een beoordeling van de onpartijdigheid van de rechters die in eerste aanleg vonnis hebben gewezen is overigens niet aan het oordeel van de rechter in hoger beroep onttrokken; zie HR 31 oktober 2000, LJN AA7956, Nieuwsbrief Strafrecht 2000, 12, nr. 235. Volgens HR 14 juni 2005, AT7031, staat ingevolge artikel 515 lid 5 Sv tegen een beslissing op een verzoek tot wraking in strafzaken geen rechtsmiddel open, zodat het cassatieberoep niet-ontvankelijk is. A-G Machielse wijst in zijn conclusie op correctiemogelijkheden voor oneffenheden in het voorbereidende onderzoek (artikel 359a Sv). Als de verdediging meent in het voorbereidende onderzoek te kort te zijn gedaan door een bevooroordeelde onderzoeksrechter, staat niets eraan in de weg de vonnisrechter deze bezwaren voor te leggen in het kader van artikel 359a Sv. Het in artikel 6 EVRM neergelegde vereiste van een eerlijk proces biedt, los van een wrakingsincident, onder omstandigheden in de hoofdzaak aanknopingspunten voor een beoordeling van een berechting in een eerdere instantie.

een door of namens een procespartij in hoger beroep gedaan beroep op schending in eerste aanleg van het recht op behandeling door een onpartijdige rechter²².

9.7 Buitengewoon rechtsmiddel

Iedere belanghebbende kan zich tot de procureur-generaal bij de Hoge Raad richten met het verzoek om cassatie in het belang der wet in te stellen.

10. Bijzondere gevallen

10.1 Misbruik

In geval van misbruik van het wrakingsinstrument kan de wrakingskamer bepalen dat een volgend verzoek (in dezelfde zaak) niet in behandeling wordt genomen²³.

Een motivering is hierbij op haar plaats (artikelen 8:18 Awb, 39 lid 4 Rv en 515 Sv). Zie voor het begrip "misbruik" artikel 3:13 lid 2 BW en de jurisprudentie van de Hoge Raad inzake misbruik van procesrecht.

10.2 Volgend verzoek om wraking van dezelfde rechter

Behoudens nieuwe feiten of omstandigheden wordt een volgend verzoek van dezelfde partij om wraking van dezelfde rechter niet in behandeling genomen. Dit is in de wet zelf bepaald en behoeft derhalve niet in de beslissing te worden vermeld.

10.3 Wraking van een heel gerecht of van de wrakingskamer

Een verzoek tot wraking van een heel gerecht en/of van rechters die niet op de zaak zitten, wordt niet in behandeling genomen²⁴. Wrakingsverzoeken die zijn gericht tegen de wrakingskamer worden niet in behandeling genomen, indien zij kennelijk niet voldoen aan de in paragraaf 4 vermelde eisen²⁵.

VERSCHONING

11. Verschoningsgronden

11.1 Verschoning is het spiegelbeeld van wraking

Een rechter kan zich verschonen op grond van feiten of omstandigheden waardoor de rechterlijke onpartijdigheid schade zou kunnen lijden (de artikel 517 en 512 Sv; de artikelen 40 en 36 Rv en de artikel 8:19 en 8:15 Awb).

---

²² Vgl. het in noot 21 genoemde arrest HR 31 oktober 2000, LJN AA7956, r.o. 3.3, Nieuwsbrief Strafrecht 2000, 12, nr. 235.

²³ Volgens de memorie van toelichting kan deze bevoegdheid dienst doen zowel bij herhaalde verzoeken om wraking van dezelfde rechter op grond van gepretendeerde nova, als bij gelijktijdige of opeenvolgende verzoeken ten aanzien van meerdere rechters. Zie in dit verband CRvB 11 december 2001, RSV 2002, 99.

²⁴ Vgl. HR 18 december 1998, NJ 1999, 271.

²⁵ Vgl. Rb. Leeuwarden 24 juli 2000, NJ 2000, 696, en Hof 's-Hertogenbosch 11 juli 2002, NJ 2002, 442.

11.2 Subjectieve en objectieve onpartijdigheid

Zie hiervoor 3.2

11.3 Subjectieve partijdigheid

Een rechter die zich niet "vrij" voelt om een zaak te behandelen moet zich kunnen terugtrekken. In beginsel is alleen de betreffende rechter in staat om te beoordelen of hij, subjectief gezien, voldoende afstand heeft tot een zaak. Een kanttekening past hierbij. Deze subjectieve partijdigheid moet wel enige objectieve rechtvaardiging hebben (zie hiervoor 3.2), zij het dat er slechts zeer beperkte ruimte is om dit te toetsen. Op de concrete invulling hiervan wordt hierna ingegaan.

11.4 Objectieve onpartijdigheid

Hierbij zijn objectieve omstandigheden aan te wijzen, die doen vrezen voor partijdigheid van de rechter, althans die de schijn van partijdigheid kunnen wekken. Als voorbeelden kunnen gelden (a) het geval dat de rechter een van partijen kent, (b) het geval dat een partij de buurman is (ook al gaat de rechter niet met deze buurman om). In dit laatste geval speelt met name de schijn van partijdigheid een rol.

11.5 Leidraad onpartijdigheid van de rechter

Hierin is verwoord dat de rechter zelf zijn onpartijdigheid bewaakt, terwijl ook de gerechten zelf middelen hebben ter bevordering van onpartijdige rechtspraak. Deze Leidraad bevat een tiental aanbevelingen ter toetsing van de (on)partijdigheid van de rechter, althans van de schijn ervan.

Hiernaar wordt verwezen. Permanente oplettendheid bij de rechter enerzijds en een luisterend oor bij de direct verantwoordelijken anderzijds zijn daarbij de belangrijkste instrumenten.

12. Wijze van verschoning²⁶

12.1 Vereisten ten aanzien van het verzoek

Twee situaties moeten hierbij worden onderscheiden²⁷:

- 1) Het geval dat de rechter een zaak toebedeeld krijgt en hem vóór de zitting toeschijnt, dat hij niet vrijstaat om de zaak te behandelen (verder: de informele verschoning of terugtrekking).

---

²⁶ Voor de eenvoud wordt verwezen naar de bepalingen in Sv, die vergelijkbaar zijn met die in Rv en de Awb.

²⁷ Zie ook aant 3 T&C bij artikel 517 Sv: In verband met het verbod van rechtsweigeren is het niet voldoende dat een rechter zelf stelt zich te willen verschonen. De rechter is verplicht om de zaak voor te leggen aan de in artikel 518 Sv genoemde meervoudige kamer. Gelet op de formulering van lid 1 moet worden aangenomen dat dit slechts geldt indien de behandeling van de zaak door de betreffende rechter reeds is aangevangen, hetzij ter terechtzitting, hetzij als RC. Vóór aanvang van zijn bemoeienis met de zaak kan de rechter zelf tot de slotsom komen dat terugtrekking gewenst is teneinde de schijn van partijdigheid te voorkomen.

- 2) Het geval dat de rechter ter zitting, dan wel nadat hij betrokken is geweest bij in de zaak en dit gecommuniceerd is met partijen, ontdekt dat hij niet vrij is de zaak te behandelen (verder: de formele verschoning).

12.2 Toetsing

De formele verschoning wordt altijd voorgelegd aan de meervoudige kamer (artikel 518 Sv) voor de behandeling van wrakings- en verschoningsverzoeken. Over de informele verschoning wordt de teamvoorzitter geïnformeerd.

12.3 De informele verschoning (terugtrekking)

Deze situatie doet zich het meest voor. De rechter informeert de teamvoorzitter. Vervolgens wordt de zaak door of namens de teamvoorzitter herverdeeld. Een verdere procedure is niet nodig. Uit praktische overwegingen en omdat de rechter nog geen bemoeienis heeft gehad met de zaak in het in 12.1 onder 1) genoemde geval, wordt geen formele verschoningsprocedure gevolgd.

13. De procedure van formele verschoning

13.1 Het verschoningsverzoek

Een verschoningsverzoek wordt schriftelijk ingediend en is gemotiveerd. Tijdens een terechtzitting kan het verzoek ook mondeling worden gedaan (artikel 517 Sv), in welk geval de terechtzitting wordt geschorst.

13.2 Apart verschoningsdossier

De algemeen secretaris van de kamer voor de behandeling van wrakings- en verschoningsverzoeken legt een apart dossier aan voor het verschoningsverzoek, met een eigen registratienummer. In dit dossier wordt opgenomen:

- het verschoningsverzoek.²⁸
- indien voorhanden: de aantekeningen van de griffier / het proces-verbaal van de zitting waarop om verschoning is verzocht.

De griffier zorgt ervoor dat de leden van de kamer voor de behandeling van wrakings- en verschoningsverzoeken beschikken over een exemplaar van het verschoningsdossier, althans inzage daarin hebben. Ook het dossier in de hoofdzaak moet beschikbaar zijn.

13.3 Meervoudige kamer

Het verschoningsverzoek wordt zo spoedig mogelijk (in raadkamer) behandeld door een meervoudige kamer die is samengesteld uit een voorzitter en leden uit de wrakingspool. De verzoekende rechter heeft geen zitting in deze kamer. Verzoeker hoeft niet te worden gehoord (het verschoningsverzoek dient de motivering te bevatten).²⁹ Het OM, verdachte en/of partijen worden evenmin

---

²⁸ Anders dan bij de wrakingsbehandeling lijkt méér niet nodig.

²⁹ Aant. 1 bij artikel 518 Sv T&C.

gehoord, tenzij dat voor een adequate beoordeling van het verzoek gewenst wordt geacht.³⁰

13.4 Inhoudelijke toetsing

Inhoudelijke toetsing van het verschoningsverzoek vindt plaats aan de hand van de in paragraaf 11 beschreven criteria.

13.5 Beslissing zo spoedig mogelijk

De kamer voor de behandeling van wrakings- en verschoningsverzoeken beslist zo spoedig mogelijk op het verschoningsverzoek.

De beslissing is gemotiveerd en wordt meegedeeld (artikel 518, tweede lid Sv) aan betrokkenen, te weten: (de advocaat van) partijen c.q. verdachte en het OM, alsmede de verzoekende rechter, welke mededeling kan geschieden door toezending van de beslissing bij gewone brief.

13.6 Publicatie van de verschoningsbeslissing

In overleg met de betrokken teamvoorzitter wordt, vóór de mededeling als bedoeld in 13.5, gezien of, en zo ja op welk tijdstip, algemene bekendheid wordt gegeven aan de beslissing op het verschoningsverzoek door middel van een persbericht.

13.7 Geen rechtsmiddel

Tegen de beslissing staat geen rechtsmiddel open.

14. Administratieve verwerking van het wrakings- en verschoningsverzoek

14.1 Wrakings- verschoningsdossier naar de algemeen secretaris

De griffier van de wrakings- of verschoningskamer voegt de aantekeningen van de behandeling van het wrakings- of verschoningsverzoek en de beslissing van de wraking- of verschoningskamer in het wrakings- of verschoningsdossier en geeft een exemplaar van dit dossier aan de algemeen secretaris van de vaste wrakings- en verschoningskamer. Deze zorgt voor archivering en publicatie van de beslissing op www.rechtspraak.nl. Daarnaast zorgt hij voor (maandelijkse) publicatie van de wrakings- en verschoningsbeslissingen op de lokale website van de rechtbank (Intro).

14.2 Beslissing tevens naar teamvoorzitter

De griffier geeft tevens een exemplaar van de beslissing van de wrakings- of verschoningskamer aan de voorzitter van het team waarin de zaak is behandeld die tot het wrakings- of verschoningsverzoek heeft geleid. Een exemplaar wordt steeds afgegeven aan de president van het gerecht.

---

³⁰ Anders dan bij wrakingsverzoeken, waarbij het horen van het OM gebruikelijk is ondanks het feit dat dit niet is voorgeschreven, en waarbij verzoeker en de gewraakte rechter desgewenst gehoord moeten worden, lijkt bij verschoningsverzoeken het horen van het OM en andere procesdeelnemers (in de regel) niet aangewezen.

14.3 Registratie en bespreking door het bestuur

De algemeen secretaris registreert de wrakings- en de verschoningsverzoeken en de afloop ervan. Aan de hand van de aldus geregistreerde gegevens bespreekt het bestuur van het gerecht het onderwerp wraking en verschoning ten minste eenmaal per jaar.

14.4 Documentatie

De algemeen secretaris stelt na overleg met de voorzitter van de vaste wrakings- en verschoningskamer (of de voorzitter van het wrakingsteam) een bestand met informatie en jurisprudentie over het onderwerp wraking samen en zorgt voor actualisering. Elk lid van de vaste wrakingskamer beschikt over of heeft toegang tot dit bestand.

15. Publicatie

De algemeen secretaris van de vaste wrakings- en verschoningskamer zorgt voor publicatie van dit protocol op internet (www.rechtspraak.nl).

Vastgesteld door het bestuur van de rechtbank Zeeland-West-Brabant,
19 augustus 2019.